

Problém hledisek při hodnocení úrovně výchovné jednotky na mateřské škole.

Dr VÁCLAV LEPSŠ, pedagogická škola v Jaroměři.

Důležitou složkou přípravy žaček pedagogické školy pro vzdělání učitelek mateřských škol je pedagogická praxe na mateřské škole, připojené k pedagogické škole. Mnoho záleží na její náplni, jakož i na organizaci. Její úspěšné plnění navazuje na teorii pedagogiky, proto jsme si vědomi Stalinových slov o důležitosti spojení teorie a praxe i při poměru pedagogické praxe k pedagogické teorii, o níž se praxe opírá a již se řídí.

Vyjdeme v naší práci z poznatků, které jsme získali ve IV. ročníku pedagogického gymnasia pro vzdělání učitelek mateřských škol v Jaroměři ve školním roce 1952/53 a podle nichž chceme pracovat na zlepšení praxe v novém školním roce na pedagogické škole.

Na začátku školního roku absolvovalo 14 žaček IV. ročníku týdenní souvislou praxi na připojené mateřské škole. Již tento týden byl přínosem pro budoucí učitelky. Seznámily se s počátečními administrativními pracemi, kterých je na začátku školního roku zvláště mnoho, s plánováním práce a s metodickým postupem při všech hlavních povinných zaměstnáních. Po týdenní praxi měly žačky IV. ročníku samostatné výstupy.

Výstupy se konaly vždy ve čtvrtek (pedagogický den); výhodou zvoleného dne bylo, že žačky nebyly rozptylovány přípravou na ostatní předměty. Dopoledne pracovala I. skupina (7 žaček), odpoledne II. skupina (7 žaček). Obě skupiny se střídaly, aby se všechny žákyrně účastnily jak dopoledního, tak odpoledního zaměstnání dětí. Z počátku vedla žákyrně jen jedno povinné zaměstnání. V následujících pedagogických dnech vedla jiné povinné zaměstnání, a tak během I. pololetí vystřídala všechny jejich druhy v obou odděleních. Po vánocích již každá vedla celý půlden.

Praxe pokusné jednotky se skládala z přípravy, z provedení, z rozboru a zhodnocení. Počátkem každého měsíce seznámily se žačky s plánem práce naší mateřské školy na celý měsíc. Určená žačka vypracovala si již týden před výstupem podle stanoveného plánu podrobnou přípravu na výchovnou jednotku. Poradila se jednak s učitelkou mateřské školy, jež ji upozornila na pomůcky, které jsou v inventáři školy, jednak s učitelem pedagogiky. Definitivně formulovaným plánem práce ve výchovné jednotce její příprava končila. Vlastní provedení vý-

chovné jednotky bylo vyvrcholením práce kandidátky. Ostatní členové skupiny — učitelka mateřské školy, učitel pedagogiky a spolužačky — pozorovali a vedli záznamy o průběhu výstupu.

První výstupy byly takřka doslovnou re-produkcí podrobně psané přípravy, které se žačka den předtím „učila“ nazpaměť. (Často přecházela prázdnou třídou, představovala si sedící děti a vedla s nimi rozhovor.) Neočekávaný zásah dítěte přivedl ji však brzy z konceptu, protože v přípravě to „nebylo“. Viděli jsme, jak kandidátky ze začátku postupovaly ztrnule a teprve praxí se stávaly jistější, samostatnější a iniciativnější. (Nenápadné poznámky postupu při hudební výchově ukryté na klávesnici pozbývaly při hodině své ceny.)

Po dopoledním nebo odpoledním zaměstnání se celý výstup hned hodnotil, což kandidátka očekávala s napětím. Nejprve kandidátka sama kritisovala svoji práci, potom ostatní spolužačky uváděly vlastní poznámky. Učitelka mateřské školy rozebrala pokus a zhodnotila jej. Učitel pedagogiky, který průběh hodnocení řídil, zasahoval podle potřeby do rozpravy a nakonec společně s učitelkou mateřské školy zhodnotil výstup výslednou známkou. Již od počátku praxe byli jsme si vědomi, jak odpovědné je stanovení známky z pedagogické praxe. Nedostatečné podložení známky pádnými argumenty bylo příčinou roztrpčení a pocitu nespravedlnosti. Viděli jsme, jak často se posudky nás učitelů rozcházejí s posudkem přítomných kandidátek, ba někdy i mezi sebou. Jak vyjít z této situace subjektivního hodnocení, při němž nebylo kritérií?

V tomto problému, který dosud u nás nebyl propracován, nám pomáhal článek V. Pavloviče, vedoucího pedagogické praxe toržockého pedagogického učiliště „Podgotovka učaščichsja pedagogičeskogo učilišča k probnomu uroku“, otištěný v časopise Sovetskaja pedagogika (roč. 1950, č. 11).*) Po prostudování jeho zásad stanovili jsme si pro naše poměry pro výchovnou jednotku na mateřské škole řadu momentů, ke kterým se bude přihlížet při hodnocení úrovně výchovné jednotky. Každá ze tří fází pokusné hodiny (před výstupem, při výstupu, po výstupu) byla charakterisována základními znaky; jich si po-

*) Český překlad byl uveřejněn v 3.-4. čísle Pedagogiky, roč. II, str. 202.

zorující všímali, aby tak zachytili úroveň pokusné jednotky. Podle těchto znaků byl pak výstup nakonec hodnocen. Základní znaky, podle nichž byl výstup posuzován, byly tyto:

k výročí znárodnění je poslaly do patronát-ního podniku na nástěnku, zaslaly dopis nejlepšímu pracovníkovi v místním JZD, zatančily na schůzi SRPŠ a pod.)

I. Před výstupem	Jak vypracovala písemnou přípravu			
	Jak si připravila pomůcky na výstup			
II. Při výstupu	Rozmístění dětí	Metodický postup ve výchovné jednotce	Jistota při vystupování	Jak projevuje iniciativu při výchovném programu
	Vzbuzení zájmu		Laskavost k dětem, ale přitom důslednost	
	Udržení kázně		Věnování pozornosti všem dětem	
			Opravování jednotlivých dětí	
	Dosažení cíle (Ideově výchovný cíl)		Přihlížení k hygieně dítěte	
			Kultura řeči učitelky	
III. Po výstupu	Jak využila výsledku práce k propagaci školy			
	Jak využila zkušeností v další praxi			

Došli jsme k závěru, jak bylo pozorujícím těžké obsáhnout během hodiny všechna hlediska. Sledující žáčky zaměřily se mnohdy na některý moment a bedlivě jej sledovaly, zatím co jiné jim unikaly. Byli jsme si vědomi, že některá hlediska se vzájemně prolínají a že přílišný jejich počet by mohl svádět k schematickému formalismu. Během půlroční praxe bojovali jsme proti tomu, aby se tento způsob hodnocení nestal šablonovitým, k čemuž se u některých žaček na počátku jevil sklon. Půlroční praxí získaly pohotovost obsáhnout pokusnou jednotku jako celek, v němž se sledovaná hlediska vzájemně doplňují, ale i podmiňují.

Žákyne velmi bystře hodnotily pokus podle uvedených hledisek — mnohá jsou velmi průzračná, že je dovede posoudit i laik — a tak jsme se při hodnocení mohli plně soustředit na vedoucí hledisko, jež vyžadovalo největší naší pozornosti — metodický postup hodiny. Bylo radostné pozorovat, jak s postupující praxí chyb ubývalo a přibývalo kladů. Sledující žákyne zachycovaly v písemných záznamech průběh výstupu a srovnávaly nový zápis se zápisy z minulých výstupů; tak zjišťovaly, zda se kandidátce podařilo nedostatky dříve konstatované odstranit. Všímaly si též toho, jak využila kandidátka výsledků práce v minulé hodině k propagaci mateřské školy ve veřejnosti. (Děti přednesly naučenou básničku ve školním, místním nebo závodním rozhlasu, zanesly kresby ke dni armády do kasáren,

Jak si naše žáčky kriticky všímaly chyb učičích spolužaček, vysvitne nám z několika poznámek, zachycených při průběhu tělesné výchovy: Otevřít okno před tělovýchovnou jednotkou, nikoliv až při jejím průběhu; svléknout dětem svetry; překontrolovat šněrování u obuvi; bubínek a švihadlo připravit předem; zakázat skoky na plná chodidla (špatný vliv na kostru dítěte, otřesy páteře a mozku); okamžité gymnastické cviky zdají se příliš násilným přechodem z tvořivé hry, chůze v rytmu nebo píseň více uklidní a připraví; úvodní předvedení učitelkou, pěkné pohybové a zpěvné, vzbudilo zájem dětí; pro velmi málo místa v šatně bude dobře, rozdělí-li se děti do dvou skupin a po mladší skupině se půjde oblékat starší skupina, které jde oblékání již snadněji a rychleji; před vycházkou seznámit děti s cílem vycházky; pozor na řeč: všichni děti a pod.

Známku prvního stupně dostala kandidátka, která se nedopustila vážné chyby ani proti jednomu z vyjmenovaných momentů v našem způsobu hodnocení. Znamku druhého stupně dostala žáčka, která splnila všechny podmínky, ale neprojevila dostatečnou iniciativu a dopustila se některých chyb při organizaci dětí. (Schopnost iniciativy byla právě bolestnou otázkou mnohých žaček. Bezvadně připravený výstup nebyl — zvláště ze začátku — zárukou dobrého průběhu. Neočekávaným zásahem dítěte byla kandidátka uvedena do rozpaků. Předčasné skon-

čený poslech školského rozhlasu — a co nyní s děvčátky, když skupina chlapců odešla do šatny se připravit na vycházku?) Známkou třetího stupně dostala žačka, která před dětmi byla nejistá, neměla přehled o všech dětech a dopouštěla se malých metodických chyb. Známkou čtvrtého stupně (té nebylo při naší praxi!) měla dostat žákyně, která neovládala kolektiv dětí a dopouštěla se hrubých metodických chyb. Při rozboru hodiny přihlíželi jsme k tomu, kolikátou hodinu kandidátka učí. Při prvních pokusech byli jsme shovívavější, při dalších přísnější.

Ze zkušeností, které jsme získali při praxi žaček IV. ročníku, vycházeli jsme při provádění náslechnů žaček III. ročníku. Užívali jsme uvedených hledisek hodnocení při násleších ve třídách mateřské školy. Tyto žačky, takto připraveny k posuzování vlastní práce v příštím roce, kdy samy se budou pokoušet o vedení výchovných jednotek, budou mít již lehčí práci než žačky IV. ročníku. Při prvních návštěvách III. ročníku v mateřské škole jsme si ověřili správnost konstatování s. M. Kotíkové v Nové škole (roč. VI, str. 220): „Z počátku byli naši žáci při násleších i při následujících rozbořech hodně bezradní — čeho si hlavně všimát, co si zaznamenat, nač se zeptat.“ Viděli jsme, že jedna žačka se rozplíží po výzdobě třídy, jiná pozoruje připravené pomůcky a opět jiná trpělivě opravování výslovnosti dětí učitelkou. Vlastní vyučovací postup jim unikal. Tu jsme si uvědomili význam našich hledisek ověřených v praxi žaček IV. ročníku.

Náslechy žaček III. ročníku byly organizovány ve dvou hodinách týdně. V rozvrhu hodin této třídy bylo 5 týdenních hodin pedagogiky postupně umístěno v týdnu tak, aby dvou z nich mohlo být využito k náslechu při kterémkoliv druhu zaměstnání dětí v mateřské škole počínaje ranním volným zaměstnáním a konče stravováním a odpočinkem dětí.

Na počátku pololetí byly žačky třídy i učitelky mateřské školy seznámeny s theoretickou náplní hodin pedagogiky, zpracovanou v přesné thematické celky, jimž byl věnován příslušný počet hodin, a to jak theoretických, tak i praktických v podobě náslechnů v mateřské škole, při nichž si žákyně ověřovaly poznatky z theoretických hodin. Praktický příklad nám lépe ukáže postup: Seznamování dětí s přírodou 8 hodin theoretických a 4 hodiny praxe. S učitelkami mateřské školy se učitel pedagogiky dohodl o tom, jak si žákyně jednotlivé poznatky z celého tematu při násleších ověří. Učitelky mateřské školy si na základě theoretického probrání tematu vypracovaly výstupy před žačkami našeho III. ročníku.

Hospitující kandidátky (celá třída měla 32 žákyň) jsme rozdělili do dvou skupin a hospitovalo se ve dvou třídách. V jed-

né třídě vykonala skupina vždy několik náslechnů za sebou; tím se kandidátky seznámily s delší prací též učitelky a také měly možnost za tuto dobu poznat lépe žáky této třídy. To přispívalo i k úspěšnému vypracování charakteristiky dítěte, které si k tomu účelu již na počátku roku vybraly. Po pobytu v jednom oddělení postoupila skupina do dalšího, takže si ověřila theoretické poznatky v praxi jak u menších, tak i u větších dětí.

Problémem zůstává organisace hodnocení, aby také učitelka mateřské školy rozebírala každou vyučovací jednotku. Rozbor náslechu prováděl učitel pedagogiky ve třídě gymnasia po jednotlivých násleších, a to obvykle bez účasti učitelky praxe, která byla vázána povinnostmi ve škole. Teprve po absolvování několika náslechnů vztahujících se k jednomu tematu bylo společné hodnocení celého problému za účasti učitelky mateřské školy. Přitom středem naší pozornosti byl metodický postup v každé jednotce. Ostatní hlediska hodnocení — převzatá z praxe IV. ročníku i pro náslechy žaček III. ročníku — probral učitel pedagogiky při hodnocení jednotlivých náslechnů podle poznámek, které si posluchačky při náslechu zachycovaly. Určené skupiny žaček se vedle sledování jádra hodiny — metodického postupu — zvláště pozorně soustředily na hledisko, které si zvolily. K tomu byly již v theoretické přípravě vedeny doporučenou literaturou, která o příslušném problému hovoří. Tak na př. jedna skupina (3 žákyně) bedlivě si vedle metodického postupu všímala toho, jak učitelka přihlíží při výchovném programu k hygieně dítěte (skupina si předtím prostudovala příslušnou literaturu, články v odborných časopisech), jiné skupiny se věnovaly tomu, jak učitelka opravuje jednotlivé děti, jak udržuje kázeň, jak vzbuzuje zájem o práci, s jakou jistotou vystupuje, jaká je kultura řeči učitelky a pod. Skupiny postupně vystřídaly všechna hlediska, a tu jsme během našich náslechnů viděli, jak se zároveň s jádrem hodiny — metodickým postupem — zvětšoval počet hledisek, která dovedly žákyně současně zachytit. Na konci roku uměly žákyně zachytit současně všechna hlediska, k nimž nutno přihlížet, abychom zhodnotili úroveň výchovné jednotky jako celek. (Praxi si uvědomovaly, jak se hlediska vzájemně doplňují a podmiňují, na př. rozmístění dětí, jistota učitelky při vystupování, intonace a zbarvení hlasu jako rozhodující činitele při udržování kázně.)

Kandidátky prováděly jako domácí práci zápis o náslechu a o rozboru hodiny i s podrobně rozpracovaným zvoleným hlediskem, k němuž učitelka praxe musela v hodině rozboru zaujmout stanovisko. (Na př. při hledisku laskavosti, ale přitom důslednosti

musela učitelka praxe odůvodnit, proč při zaměstnání oslovovala všechny děti křestním jménem a jen jedno dítě příjmením.) Poštěry posluchaček o vybraných žácích — materiál k vypracování charakteristiky — uzavíraly zápisy o násleších.

Bude ještě třeba dalších zkušeností, než bude problém hodnocení vyřešen. Ale i přesto udělali jsme na naší škole v pe-

dagogické praxi krůček vpřed. Připravili jsme naše žáčky III. ročníku na jejich praktické výstupy příštího roku; připravili jsme je k tomu, aby věděly, k čemu přihlížet (sebekriticky i kriticky) při jejich hodnocení, které má spravedlivě vystihnout dovednost kandidátky a které má vzbudit chuť k další práci.

KRONIKA

Výstava pomůcek NDR v Praze.

Diplomatická misse NDR uspořádala v Praze od 15. do 26. srpna ve škole Vítá Nejedlého velmi pěknou výstavu učebních pomůcek. Byla to letos druhá výstava, která naší veřejnosti ukázala výsledky práce a snažení NDR, tentokrát na úseku školském. Významnost tohoto podniku byla zdůrazněna přítomností ministrů Lad. Štola a Krosnáře při jejím zahájení. Byl to šťastný podnik a uvítali jsme rádi příležitost seznámit se na této výstavě s tak významným oborem, jakým je výroba pomůcek, která má v NDR dlouhou a dobrou tradici. Vždyť, příznějme si to, i naše snažení o dobré vyučovací pomůcky bývalo dlouho usměrňováno pomůckami dovezenými z Německa. Je tedy zcela přirozené, když se tu obnovují staré styky.

Výroba pomůcek není v NDR soustředěna v jednom státním ústavě, jako je tomu u nás. V NDR se touto výrobou zabývá několik na sobě nezávislých firem. Proto jsme na výstavě mohli pozorovat jistou rozmanitost v základním pojetí i řešení pomůcek a vedle toho i jisté speciální zaměření, odbornění u některých firem. Výroba pomůcek za těchto poměrů ukazuje větší rozmanitost a v některých případech několikrát řešení téhož problému. Aby obchodní zájem firem nepřevážil nad didaktickým významem, potřebností a účelností pomůcek, musí být každá učební pomůcka schválena Výzkumným ústavem pro učební pomůcky, který je zřízen při Humboldtově universitě. Tím je zaručeno, že se na školy dostanou pomůcky vyhovující, tedy pomůcky didakticky účelné, spolehlivé, solidně a vkusně provedené. Je nutno zdůraznit, že jsme na výstavě viděli více vědeckých, přesně provedených přístrojů, dostatečně velikých a tedy vhodných pro demonstraci před třídou, avšak neseťkali jsme se tu s titěrnými hračkami, které se často u nás vydávaly také za učební pomůcky. Naši výrobci pomůcek se mylně domnívali, že dětská hračka a učební pomůcka je totéž, neuvědomovali si, že při vyučování jde o vážnou práci, že pomůcka musí být řešena jako spolehlivý přístroj, který snese i jistou námahu a musí být proto řešena tak, aby měla co největší trvanlivost.

Výstava pomůcek z NDR měla čtyři od-

dělení: všeobecně vzdělávací, technické, zdravotnické a zemědělské. Bylo tu vystaveno přes 300 exponátů, přístrojů, modelů, obrazů a pod.

V oddělení všeobecně vzdělávacím byly velmi bohatě zastoupeny fyzikální přístroje. Fyzikální pomůcky, jak se nám jevílo na výstavě, jsou řešeny třemi způsoby.

Jsou tu především pomůcky, které jsou určeny k demonstraci a objasnění jistého jevu, tedy pomůcky jednotlivé. Byly vkusně a solidně provedeny a spolehlivě fungovaly. Průvodci, kteří byli v každé místnosti i s tlumočníkem, ochotně předvedli každý přístroj a ukázali jej v činnosti. Byla tu velká serie kathedrových trubíc, induktory, některé měřicí a optické přístroje (na př. sférometr, spektroskop, hvězdářské dalekohledy). Zvláštní pozornosti se těšilo telurium, prototyp nové konstrukce. Pozoruhodný byl také vystavovaný velmi výkonný aerodynamický tunel s měřicími přístroji a přístroj k demonstraci proudění pomocí olejových par. Pro tuto demonstraci byl vystaven ještě jiný přístroj menších rozměrů, kde jsme proudění sledovali na plynách, plujících v proudící vodě. Přístroj byl vypracován tak, aby proudění bylo možno promítnout.

Jiná skupina pomůcek obsahovala soupravy k určitému tematiku. Tak na př. velmi pěkně byla vypracována souprava pro vyučování mechanice. Připomínala Strouhalovu soupravu, měla poněkud menší rozměry, avšak bohatší příslušenství. Podobně velmi instruktivní byla souprava pro elektřinu (indukované proudy, generátory a motory); lze na ní ukázat základní pokusy s indukovanými proudy a z jednotlivých součástí složit i modely, které představují hlavní typy generátorů a motorů na stejnosměrný proud i na proudy střídavé. Podobně široké použití a velkou možnost obměn má souprava k radiotechnice.

Snaha o úspornost materiálu vedla německé konstruktéry učebních pomůcek k řešení demonstračních přístrojů pro mechaniku ze základních součástí, vyrobených z laciného materiálu. Viděli jsme tu zmontované demonstrační soupravy, jejichž zá-